תנ״ך · ראשונים · אבן עזרא · נביאים

אבן עזרא על עמוס

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן עזרא על עמוס

רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-עזרא-על-עמוס/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פסוק ו 7
פסוק ז 7
פסוק ח 7
פסוק ט 7
פסוק יא 7
פסוק יג 7
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 7
פסוק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ה 8
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 8
פסוק י 8
פסוק יא 8
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פסוק טו 9
פסוק טז 9
פרק ג 9
פסוק ב 9
פסוק ג 9
פסוק ד 10
פסוק ה 10
פסוק ו 10
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק טו 11
פרק ד 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ג 12
פסוק ה 12
פסוק ו 12
פסוק ז 12
פסוק ח 12
פסוק ט 12
פסוק י 12
פסוק יא 12
פסוק יב 13
פסוק יג 13
פרק ה 13
פסוק א 13
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 14
פסוק ז 14

פסוק ח 14
פסוק ט 15
פסוק י 15
פסוק יא 15
פסוק יב 15
פסוק יג 15
פסוק יד 15
פסוק טו 15
פסוק טז 15
פסוק יז 15
פסוק יח 16
פסוק יט 16
פסוק כ 16
פסוק כא 16
פסוק כב 16
פסוק כג 16
פסוק כד 16
פסוק כה 16
פסוק כו 17
פסוק כז 17
פרק ו 17
פסוק א 17
פסוק ב 17
פסוק ג 18
פסוק ד 18
פסוק ה 18
פסוק ו 18
פסוק ז 18
פסוק ח 18
פסוק ט 18
פסוק י 18
פסוק יא 19
פסוק יב 19
פסוק יג 19
פסוק יד 19
פרק ז 19
פסוק א 19
פסוק ב 20
פסוק ג 20
פסוק ד 20
פסוק ה 20
פסוק ו 20
פסוק ז 20
פסוק ט 20
פסוק י 20
פסוק יא 20
פסוק יב 21
פסוק יג 21
פסוק יד 21
פסוק טו 21
פסוק טז 21
פסוק יז 21
פרק ח 21
פסוק א 21
פסוק ב 22
פסוק ג 22
פסוק ד 22
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 23
פסוק יא 23

פסוק יב 23
פסוק יג 23
פסוק יד 23
פרק ט 23
פסוק א 23
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פסוק ד 23
פסוק ה 24
פסוק ו 24
פסוק ז 24
פסוק ח 24
פסוק ט 24
פסוק י 25
פסוק יא 25
פסוק יב 25
פסוק יג 25
פסוק טו 25

פרק א

פסוק א
זה הנביא היה בימי הושע וכל נבואתו על ירבעם בן יואש. ורובי המפרשים אמרו: כי הרעש היה בהכנס עוזיה להקטיר קטרת ואין ראיה מהמקרא רק מהקבלה, כי הכתוב אומר כי בימי עוזיהו היה הרעש ודבר גדול היה ולחשבון הזה הוא ובעוד ששים וחמש שנה, כי אם היתה זאת הנבואה בתחילת מלכות אחז, הנה אחר עשרים ושתים שנה יחת אפרים מעם אשור, כי כן כתוב וטעם הרעש להזכירו כי התנבא לפני היותו שיבוא רעש ויכה בית החורף על בית הקיץ.
ומלת נוקדים – רועים, כמו: ומישע מלך מואב היה נוקד.

פסוק ב
ויאמר, ישאג - רעם גדול שיהיה ואז ימנע הגשם ויהיה להם חסרון לחם ומים כאשר יזכיר, או הטעם ששמע זה הנביא קול השם בדרך נבואה, קול גדול כשאגת אריה והנה הקול כמו גזירה שנגזרה מהשם, על כן אמר: ואבלו נאות הרעים, כי הצאן תמות בלי מרעה.
ויבש ראש הכרמל - העצים הנראים בראש והמפרש נאות הרעים על המלכים, איננו מטעם הפרשה.

פסוק ג
כה - אמר אליהוא: הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והטעם כי יזהירנו ואם לא ישמע יענישנו בפעם הרביעית. ויפת אמר: על הדור הרביעי, אם היו כל הדורות רשעים. והגאון אמר: שלשה עונות סלחתי לו וזאת הרביעית לא אסלח והנה בדמשק ועזה וצור ואדום ובני עמון לעולם הרביעית שהרעו ליעקב, ובמואב שהרעו לעשו ושניהם בני יצחק, על כן הזכירו פעמים בנבואתו. ולא מצאנו ככה בספרי כל הנביאים הנמצאים.
על דושם - זה הכתוב על חזאל שהרע לישראל וישימם כעפר לדוש. וטעם את הגלעד יושביה או שברחו ישראל ממנה, והוא היה חורש את הגלעד. וכתוב: ויכם חזאל.. את כל ארץ גלעד.

פסוק ד
ושלחתי - בבית חזאל. בני בניו אולי רצין היה מהם, שהמיתו מלך אשור.

פסוק ה
ושברתי - כי נלכדה בהלכד שומרון.

והכרתי - בקעת און שם עיר בארם.
ותומך שבט - כמו מטה עוז שבט למשול.
קירה - אל קיר שם עיר באשור, וככה כתוב: ויגלם קירה.

פסוק ו
כה - שהגלו ישראל בדרך שלום, והסגירום לאדום.

פסוק ז
ושלחתי - האויב נמשל לאש, כי אש יצאה מחשבון.

פסוק ח
והכרתי, ותומך שבט - כמו: לא יסור שבט מיהודה.

פסוק ט
כה - יש אומרים: כי ברית אחים על דבר שלמה שכרת ברית עם חירם מלך צור והוא קראו אחי ואין זה פשט, רק דרש הדורש כי לא היו אחים כלל ואיננו שב, רק אדום שהוא אחי ישראל באמת מאב ואם והטעם שראה צור כי אדום היה מבקש רעת ישראל יותר מכל הגוים ולא היה זוכר ברית אחים, על כן הסגיר ישראל לאדום להנקם מהם.

פסוק יא
כה ושחת רחמיו - שהיו ברחם אחד.
וה"א שמרה – נחה וכמוהו: ויקרא לה נבח וכמוה רבים:

פסוק יג
הרות - כמו הרים כמו שנות שנים, אולי משתנה מלת הרות בעבור אות הגרון. ואחרים אמרו: שמלת הרות, כמשמעה שלא תלדנה בנים ולא יפחדו להרחיב גבולם.
וטעם בתרועה – כי תתפש רבה בכח.
וטעם בסער – ברוח סערה, בעבור שהזכיר והצתי אש.

פרק ב

פסוק א
כה, עצמות מלך אדום לשיד - דרך בזיון והוא מבני יצחק. ויש אומרים: על דבר ויעלהו עולה ואחר כך שרפו, או אז שרפו.

פסוק ב
ושלחתי, הקריות - שם מקום.

פסוק ג
והכרתי - שופט הוא מלך והעד וכל שריה אהרוג עמו.

פסוק ד
כה, על מאסם - והנה הכהנים מורי התורה עמהם.

פסוק ה
ושלחתי - זה נבוכדנצר והזכיר ירושלם בית מלכות יהודה.

פסוק ו
כה, על מכרם - על השופטים ידבר והעד צדיק בריבו בהשפטו והנו נחשב כאילו מכרוהו.

פסוק ז
השואפים - הטעם תשאפו מתי תסחבו ראש דלים על עפר ארץ ודי להם שפלותם.
ודרך ענוים יטו - מני אורח ישר שהוא אורחם, עד שהסירו הענוה מישראל, עד שלא יבוש ללכת איש עם אביו עם נערה ידוע.

פסוק ח
ועל - ולקחת חבול מהאביון יטו משפט וזה יעשה בפרהסיא במקום התחברם למזבח הבעל, וככה ויין ענושים ישתו, שיענשו מי שאין עליו עונש והם שותים.

פסוק ט
ואנכי - כתוב כי השם פוקד עון הארץ על כן גזר להכחידם, כי חקותיהם ללכת איש ואביו לזנות והזכיר האמורי, כי הוא חזק מהשבעה וככה: כי לא שלם עון האמורי עד הנה. והנה משה הרג שני מלכי האמורי המזרחיים, ויהושע אמר לתת אותנו ביד האמורי המערבי, והנה ממנו יפחד.

פסוק י
ואנכי - הטעם שהולכתי אתכם ארבעים שנה עד שתלמדו חוקותי, ואחר כן תירשו האמורי.

פסוק יא
ואקים - גם שמתי רוחי על בניכם והתנבאו ללמדכם חוקותי והזכיר הבנים, כי אם יתנבא הזקן החכם אין לתמוה.
ומבחוריכם - שתולדותם לאהוב התענוג והשמחה, קדשתים להוכיחכם ולקדשכם.
האף אין זאת - תוכלו לכחש כי לא עשיתי זאת, ובעבור כי השלים בדברי הנזירים, החל מהם כמשפט הלשון.

פסוק יב
ותשקו - הכרחתם אותם עד שנטמאו ושתו יין.

פסוק יג
הנה - הגאון אמר: כי מלת מעיק, מן הפועלים העומדים זה דרך משל, שאין כח לסבול.
וחכמי ספרד אומרים: כי הוא פועל יוצא והנה מעיק מגזרת עקת רשע והנו כמו מציק.
ותחתיכם - במקומכם, והטעם שתהיו כבדים ולא תוכלו לברוח על כן אחריו.

פסוק יד
ואבד מנוס מקל - יאמץ כחו במחשבתו ומאכלו כלי המלחמה.

פסוק טו
ותפש - טעם לא יעמוד כי הכל יפחד לגעת אליו.
וקל ברגליו - ורוכב לאות, כי הקל הוא הסוס וכתיב: על קל נרכב.

פסוק טז
ואמיץ לבו - זהו שמחשבתו שינצח ולא יוכל איש להזיקו והפך זה: הירא ורך הלבב ירא מהכל ורך לב להשחית.
ערום - שיכבדו עליו בגדיו בברחו.

פרק ג

פסוק ב
רק אתכם - כאומר ידעתי מכאוביכם והצלתי אתכם ותחת שתעבדוני מרדתם בי, על כן אפקוד. והנכון: כדרך: בקרובי אקדש וככה דרך המלכים לכעוס על עבדיהם העומדים לפניהם, שידעו מנהגם יותר מן הכפריים.

פסוק ג
הילכו - הזכיר למעלה ועל הנביאים ציויתם לאמר לא תנבאו.
והנה אפקד עליכם – אודיעכם זאת ביד נביאי אולי תשובו אלי ולולי שנודעתי לנביא וגליתי סודי לו להוכיחכם, לא היה מתנבא מלבו, כי איך ידע מה שאני עתיד לעשות וככה אין דברו דרך מקרה וראו היתכן להיות שילכו שנים אנשים ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחד אם לא נועד זה עם זה?! וכאשר תראו שהיה אמת דבר הנביא, דעו כי אני שלחתיו. ואיך יכול למרות את פי שלא ינבא כי אתם אומרים להם לא תנבאו?!

פסוק ד
הישאג - משל אחר היש מנהג באריה שישאג רק על טרפו, ואני שאגתי חנם! ועוד: הראיתם אריה שעלה מסובכו בתתו קולו על טרפו, שיוכל להמלט מידו כי פחדו יעמידנו, אם כן איך תוכלו להמלט מגזירתי?!

פסוק ה
התפול - והנה משל אחר עוף השמים שאין ממשלת לאדם לעוף לתפשו, התפול הצפור על פח שהוא בארץ אם איננו למוקש?! והנה הטעם כי האדם יוכל בתחבולותיו ובערמותיו להפיל הצפור שהיא למעלה ממנו, והנה אני למעלה מכם ואתם למטה בידי ואין לכם חכמה נגדי, איך תוכלו להנצל מהמוקש שגזרתי שתתפשו בו, והמוקש הוא האויב שאצוה לבוא עליכם. ואל תחשבו כי אחרי באי יעלה מעליכם עד הנקמו מכם, וזהו היעלה פח והטעם אני אעמידנו להצר לכם.

פסוק ו
אם - כבר הזכיר יחזקאל דבר הצופה, כי הנביא דומה לו והטעם איך לא תחרדו מדברי הנביא, או תחשבו כי יש רעה באה לעיר אם אני לא גזרתי להיותה, וזהו: וה' לא עשה, כי גם השם לא יעשה רעה עד שיגלה סודו להודיעכם על יד הנביא, אולי תשובו מדרכיכם הרעים, על דרך: רגע אדבר על גוי וממלכה והנה משאגת האריה יחרד כל שומע ואף כי כאשר אתן קולי ואדבר אל הנביא, איך לא יפחד ממנו למלאת אשר צויתיו.

פסוק ט
השמיעו - זהו המוקש שיתחברו אויביכם עליכם.
וטעם ארמנות – מקום המלכים, על כן מלת ואמרו דברי המלכים והנה השם הנכבד נתן להם רשות לבוא לארצו.
וטעם וראו – לקחת הדין מהם כאשר עשו, כן עשו להם.

פסוק י
ולא ידעו, נכוחה - תואר לדרך.
האוצרים - הון שנלקח בחמס ושוד.

פסוק יא
לכן, צר - שיצור על שמרון וסביב הארץ יהיה, שלא ימלט כל היוצא ממנה.
והוריד - הצר ותפל המגדל עוז ויבוזו אנשי הצר כל הארמונות הנזכרות, שהם מלאות מחמס.

פסוק יב
כה - משל לאשר כתוב בתורה: ואם טרוף יטרף יביאהו עד.
בדל אזן - אין ריע לו. וחכמי ספרד אמרו: אזן אחת, והנה לא ימלט רק מי שהוא חולה שלא הלך למלחמה, וזהו והשוכב בפאת מטה.
וטעם בפאת - כי מנהג האדם לשום המטה בבית בצד אחד שישימו מסך שלא יראה, והחולה צריך לשכב במקום שאין שם אור גדול, כי לא יוכל לסובלו ודע כי הדל"ת אינה מהאותיות שהם לשרת, על כן לא תהיה נוספת לא בראשית מלה ולא באחריתה.
וידענו כי בדמשק ערש - כמו בפאת מטה, כי ערש כמו מטה והנה הטעם כפול, על כן היה דמשק כמו בפאת, או המלה מורכבת משתים, כמו לפלמוני אשר עדן לא היה וככה פירושו ובדמשק כמו: ובן משק ביתי, שהוא שוקד ואינו זז.

פסוק יג
שמעו - דברי השם לנביאים. והטעם: כי רעש יהיה, או האויב יגדע הקרנות.

פסוק טו
והכיתי בית החרף - ככה מנהג השרים בארץ ישמעאל וכמוהו בעליית המקרה. אמר רבי מרינוס: כי בית השן היה אחד שעשה אחאב וחבר לו בתים נכבדים כמו וכסיליהם שאחד הוא כסיל בשמים. ואני אומר: אם כסיל אחד בשמים, רבים הם בארץ והוא אחד מהם, ובפסוק עושה כימה וכסיל אפרש זה, ואם עשה אחאב בית שן אחד, עשו אחרים אחריו בתים רבים.

פרק ד

פסוק א
שמעו, פרות - הם נשי השרים דימה אותן לפרות הבשן.
העושקות, הרוצצות - כמו: את מי עשקתי ואת מי רצותי, כמו: סבותי אני והגזרה מקנה רצון והנה פירוש: איך הם עשקות באומרים לבעליהם.

פסוק ב
נשבע, בקדשו - בשמים, כמו: כי אשא אל שמים ידי:
בצנות - כמו: ולצנינים, צנים פחים.
ואחריתכן - הבן שיעמוד אחרי כן, כמו: ולא לאחריתו, שהוא בנו.
בסירות - כמו: סירים סבוכים.
דוגה – כמו דג.

ונשא - שיצוה האויב הוא הצר הנזכר, למי שישא אתכם.

פסוק ג

ופרצים - תעשינה פרצים בחומה.

אשה נגדה, והשלכתנה - אחריתם שהוא הבן אל ההר שלא תראינה עת ירטש, כדרך: ותשלך את הילד, או מרוב הרעב והצמא כאשר הוא כתוב אחריו, אולי ההרמונה שם מקום אחרי חומת שומרון. והנה הודעתי אתכם זאת הרעה העתידה לבא עליכם, על כן לכו עבדו הבעל אולי יושיעכם כדרך שהתל אליהו בעובדיו, ואל תוציאו המעשר מקצה ג' שנים, רק לשלשת ימים.

פסוק ה

וקטר מחמץ - שתהפכו מה שצויתי לכם, שתעשו לי.

פסוק ו

וגם - הטעם לא הבאתם זבחים לי ולא מעשרותיכם והנה מזבחי נקי, אין עולה ואין מעשר למקריביה, על כן טעם וגם אני - אם אתם עשיתם כן - גם אני שלמתי גמולכם בראשיכם.

פסוק ז

וגם - טעם בעוד שלשה חדשים לקציר, כי אז זמן צורך הגשם ולא חששתם לשוב אלי, אולי לא תמותו ברעב.

פסוק ח

ונעו, ישבעו - כמו: ארץ שבעה מים.

פסוק ט

הכיתי - השדפון בשבלים כמו: שדופות קדים מכה בהם, שמוריקות השבלים.

פסוק י

שלחתי - הרגתי בחוריכם ונשבו סוסיכם.

באש מחניכם - באף העוברים.

ובאפכם - הנשארים מהם.

פסוק יא

הפכתי - אש הורדתי עליכם מהשמים.

כאוד - כמו: זנבות האודים.

פסוק יב
לכן - דעת מפרשים רבים: כי הכון לשוב אל השם. ולפי דעתי: כי הוא כדרך: בואו בית אל. והטעם: הנה הבאתי עליך רעה אחר רעה ועתה הכון והכון לך שתצא לקראת אלהיך להלחם. והטעם לקראתי, שהייתי אלהיך על כן אחריו.

פסוק יג
כי - הטעם הוא יוצר הרים שהם עומדים לנצח. והטעם: שהוא תקיף.
ובורא רוח - שאיננו עומד על דרך אחד ומרוב תוקף, השם ירעיש וירגיז הרוח שיבא שאינו נראה, כמו בניינים ועצים עומדים.
ומגיד - הטעם הנה הגיד לכם.
מה שיחו- מה רצונו לעשות והוא יהפך השחר עליכם וישוב חשך, כמו: ארץ עיפתה כמו אופל וידרוך על במותי ארצכם ולא תראוהו. ויפת אמר: יוצר הרים שהם נראים ובורא רוחות בגויות ומגיד לאדם מה שיחו מה שישיח בלבו. ועל דרך המפרשים: כי השם יעשה כרצונו דבר והפכו, על כן אם תשובו אליו - יהפך הגזירות הרעות לטובות.

פרק ה

פסוק א
שמעו את הדבר הזה - וקוננו אותו.

פסוק ב
נפלה, בתולת ישראל - מלכות בית יהוא, במות ירבעם בן יואש.

פסוק ג
כי, היוצאת - פועל עומד. ואל תתמה על בני יצאוני ואינם, כי פירושו יצאו ממני, או תהיה זאת המלה כמלת שב, שהיא במקומות עומדת ובמקומות יוצאה והוצרכתי לומר ככה, בעבור מלת תשאיר, והטעם כי איך תקום המלוכה ולא נשארו מאנשי החלק העשירית?!

פסוק ד
כי - הטעם דרשוני, וחיו ולא ימותו הרבים הנזכרים.

פסוק ה
ואל תדרשו בית אל - ששם העגל והוא מקום ממלכת ירבעם.
יהיה לאון - וי"ו תחת יו"ד, כמו ואתה הוה להם למלך. הנה יד ה' הויה. או הוא כמשמעו, שסופו להקרא כן.

פסוק ו
דרשו, יצלח - יבקע, כמו: וצלחו את הירדן ובית יוסף פעול והוא ירבעם שהוא מאפרים, כאשר אפרש עוד.

פסוק ז
ההופכים - המלכים הם השופטים.
וצדקה לארץ הניחו - לעשותה. ויפת אמר: הניחוה לאנשי הארץ ואיך שכחו השם שהוא.

פסוק ח
עושה כימה - נאם אברהם המחבר: דע כי שנים מקומות יש בגלגל והם הסדנים ועש, שהוא העגלה הוא הנקרא הדוב, הוא קרוב מהסדן הצפוני, על כן יראה עש לעולם בקיץ ובחורף בכל היישוב הצפוני, ויש סמוך לסדן הדרומי כוכב גדול אדום יקרא ובלשון ישמעאל סהיל. ויש כוכבים קטנים קרובים אליו ואלה יראו פעמים לכל מי שידור קרוב מהקו השוה והצפוניים לא יראו אחד מאלה, על כן קראם הכתוב: חדרי תימן, ונקראו אלה חדרי תימן, בעבור שהם ביישוב אינן נראין ונקרא עש מגזרת עושו, שהם שבעה שאינם מתפרדים.
והנה נשאר לפרש כסיל וכימה – ודעת קדמונינו: שכימה הוא זנב טלה וראש שור והם ששה כוכבים נראים, אע"פ שהם קטנים וידוע בראיות גמורות שגלגל המזלות מתחבר עם הגלגל העליון בשנים מקומות, ובשניהם יקראו נקודת ההשתנות ומשם נוטה גלגל המזלות לצד צפון עשרים ושלש מעלות וחצי, מעלה וחצי ששיתם וככה לצד דרום והנה הם ג' נקודות והשמש הולכת בדרך גלגל המזלות, ע"כ יתהפך הבקר לצלמות ויום ללילה תחשיך בכל היישוב.
וטעם לקרוא הנקודה כימה - כי שם היתה כימה בימים קדמונים, כי בכל מאה שנה יתגלגל גלגל המזלות ממערב למזרח קרוב ממעלה וחצי והנה בימי בלטמיוס החכם ואין לו רק אלף שנים מצא לב האריה על שתים מעלות, והנה היום על שמנה עשרה וידוע כי לעולם הוא לב האריה על תשע מעלות כנגד הצורה, רק לא כנגד נקודה המחברת.
והנה כסיל הוא לנוכח כימה ואיננו אחד, רק רבים ולב העקרב מהם ולאלה הדברים צריך פירוש.
וטעם הקורא למי הים – הם העבים העולים ואחר כך ישפכם על הארץ והמפרש כי על טביעת פרעה איננו פשט ולא דרש, כי פרעה לא טבע ביבשה. וטעם להזכיר אלה הדברים, שהיה ראוי למלך שהוא שופט לדעת חכמת השם וגבורתו ואיך יהפוך היום

ללילה ויעלה בכחו המים מהים שהן למטה וישפכם על הארץ, ואיך לא יפחדו, כי השם יהפך מלכות השופט ויבא צר בצווי השם וגזירתו עליו להשחית ממלכתו על כן אחריו.

פסוק ט
המבליג שוד על עז - ולא יועיל המבצר על כן: ושוד על מבצר יבוא.

פסוק י
ואם נביא יוכיח השופט ישנאהו הוא ושריו, על כן כתיב: שנאו בשער מוכיח.

פסוק יא
לכן, בושסכם - אין ריע לו, כי הבי"ת שורש כי לא יתכן היותו משרת עם שם הפועל, כי אם אפס משקלו וטעמו לעשות חמס לדל.
ומשאת בר - שעמל בה תקחו ממנו בחזקה, וזה תגמולכם בתי גזית בניתם.

פסוק יב
כי ידעתי - אם תעשו זה בסתר אני ידעתיו.
צוררי צדיק - במשפט.
בשער - בפרהסיא.

פסוק יג
לכן - יש מהמשכילים שידום ולא יוכיח בעבור פחד המלך.

פסוק יד
דרשו - טוב שם דבר, או תואר הטובה, דרך הטוב או החק או הדבר.
כאשר אמרתם - בלבבכם.

פסוק טו
שנאו רע - תואר והוא אדם רע, וככה אהבו טוב שהוא המוכיח ודובר תמים.
שארית יוסף - כי המלך מבני יוסף.

פסוק טז
לכן - אם לא תשמעו תבוא עליכם הרעה בכל רחובות מספד יהיה.
הו הו - חסר יו"ד, כמו הוי.
וקראו אכר אל אבל - כי לא יקצרו מה שזרעו כאשר לא ישתו יין כרמיהם, על כן.

פסוק יז
ובכל כרמים מספד - טעם כי אעבר - דרך משל על חרונו ואפו והם הגזירות שיעברו עליהם.

פסוק יח
הוי - על דרך האומרים: ימהר יחישה:
יום ה' - להנקם מהם.

פסוק יט
כאשר - הטעם אם ימלט מרעה אחת לא ימלט מרעה אחרת כאשר ינוס, כי הוה על הוה תבוא והנמלט מהארי - יפגענו הדוב, ואם עוד ימלט ובא הבית ובטח כי נמלט - ישכנו נחש.

פסוק כ
הלא - הטעם איך תתאוו לבוא היום והנה חשך והאור הוא תאוה לעינים, לא האפילה.

פסוק כא
שנאתי - אם תאמרו כל הימים שאנחנו מקריבים עולות, לא נראה רע, על כן אמר: שנאתי.
חגיכם - כבשיכם אסרו חג בעבותים חגים ינקופו.
ולא אריח - ריח ביום עצרת שלכם, כי אם תעלו עולות שאין אתם חייבים ומנחות לרצות אותי, לא אריח.

פסוק כב
ושלם - יחיד, כי משלמים השם לשון רבים יאמר שלם לשון יחיד.
ומריאכם - כדברי רבינו האיי זכרונו לברכה: מלשון משנה דחלבו אסור. ואינו מין בפני עצמו, כדברי הגאון רבי סעדיה זכרונו לברכה שאמר: שחלבו מותר ופירש בו בלשון ישמעאל גאמו"ס. ואיננו במקומות אלה והוא גדול מהשור ודומה לו:

פסוק כג
הסר - שירות הלוים ומלת המון בעבורם כאילו אמר הסר אסיפת הלוים המשוררים, או היא מגזירת המית ים, המית השירים.

פסוק כד
ויגל - מגזרת גולות עליות והוא מפעלי הכפל, כמו ימס ככה דעת כל מדקדקי ספרד.
והטעם עשו משפט ולא זבח ושיר, כי אין לי חפץ בהם, רק במשפט.

פסוק כה
הזבחים - יראה בדרך הפשט כי ה"א הזבחים ה"א התימה והנה הטעם שלא הגישו. וקדמונינו זכרונם לברכה אמרו: כי הלוים הקריבו ואם היא קבלה קבלנו, כי על דרך הפשט לא הקריבו, והמפרש כי כבש אחד בבקר ואחד בערב לא יגיע לאחד מכם שוה

פרוטה, אין לו טעם כי השם לא צוה להקריב יותר והנה עולת תמיד עשו ישראל בהר סיני חמשים יום והיו ישראל בישוב, כי באחד בניסן בשנה השנית הוקם המשכן ובחדש השני בעשרים לחדש נסעו מסיני הרי נ' יום וכל זמן שהיו בסיני היו בישוב, ויין היה להם בעמדם במדבר סיני כמו שנה, והיה להם יין נסך ואחר כך נסעו והוליכו יין עמהם, עד שתעבר יום הכיפורים כי כן כתוב בפרשת אחרי מות, ויעש כאשר צוה ה' את משה ובאו לארץ ערבה ושוחה ואין מרעה לצאנם ואין להם יין, רק בשנת הארבעים שללו המדיינים ואמוריים וככה בבאם אל קדש ביישוב בשנת המ' שללו המדיינים וקנו בהמות. והנה על דרך סברא לא הקריבו ואין טענה מחשבון ארבעים יום, כי יום אחד בשנה חשוב שנה והנה הטעם כאשר הולכתי אתכם במדבר שנים רבות לא הגשתם לי עולות, רק צויתי אתכם לעשות משפט וכן כי חסד חפצתי ולא זבח. וכן בירמיה הוא אומר: כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים על דברי עולה וזבח.
והנה טעם ויגל כמים – שלא יפסק כדרך ויהי כנהר שלומך:

פסוק כו
ונשאתם, סכות - מגזרת הסכת ושמע ושרשו סכת והטעם סבלות רצון וכן בלשון ישמעאל, אומר אדם לחבירו: סבתל"י והוא שיאמר לו סבול דברי וקבל ברצון.
ומלת כיון – ידועה בלשון ישמעאל גם כי הוא כיוא"ן והיא שבתי כי עשו לו צלם: אשר עשיתם. שב אל צלמיכם.
וכוכב – סמוך כוכב של אלהיכם, עשיתם דמותו לעובדו.

פסוק כז
והגליתי - זה יום החשך הבא עליהם.
דמשק - מזרח ארץ ישראל.

פרק ו

פסוק א
הוי - זה לאות על גלות נבוכדנצר.
נקובי ראשית הגוים - הם ישראל ונקראו גוים, בעבור היותם רבים.
ובאו להם בית ישראל - כי הם ברשותה.

פסוק ב
עברו כלנה - שם עיר.
הטובים - הם בלשון תימה, והטעם כי הטיבותי להם יותר מכם וכלכם מעשה ידי.

פסוק ג
המנדים - הזכיר המתאוים, הוי המתאוים, בעבור שהיו בהם אנשים שהדבר שהנביא מתנבא היה להם בספק, אולי לא יקיים דברו. ויש מהם שאומרים: לעתים רחוקות הוא ניבא וזהו המנדים המרחיקים ותקריבו לשפוט חמס, כי שבת, כמו מושב זקנים יושבי שער, ולפי שאתם מנדים ומרחיקים בלבכם יום הפורענות לאמר: עוד לא הגיע העת והזמן אינכם יראים לחטוא ותגישון שבת בשער לשפוט חמס, מרחיקים ליום רע ומקריבים שבת חמס.

פסוק ד
השוכבים, וסרוחים - מגזרת וסרח העודף והוא שם התואר, כמו עצומים כדרך מתפשטים כמו שמת"י.

פסוק ה
הפרטים - הם שידעו לעשות שירים חתוכים בניגונים בלי חרוז.

פסוק ו
השותים - יין הוא הפועל וסמך ולא הזכיר הנסמך, אלא במזרקי כסף או זהב. ורבי מרינוס אמר: כי הבי"ת נוסף כמו לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי.
על שבר יוסף - מלכות ירבעם:

פסוק ז
לכן - הם בקשו ראשית הם יגלו בראש.
מרזח - כמלת רנה להשמיע קול, כמו אל תבוא בית מרזח והוא המרזח הוא השיר וכשיבא הפורענות אז יסור השיר.
סרוחים - מן: הסרוחים על ערשותם.

פסוק ח
נשבע - בנפשו, כמו: בי נשבעתי:
מתאב - מכלה, כמו תאבתי כליתי ונכספתי.

פסוק ט
והיה - זהו דרך הדבר או הריסות, והזכיר עשרה. והטעם רבים, בעבור שהוא סך חשבון.

פסוק י
ונשאו - מלת ומסרפו אין לו חבר. ורבי יהודה בן קרי"ש אמר: כי דודו אחי אביו ומסרפו אחי אמו וזאת הסברא בלי ראיה. והאומר כי פירושו המציל אותו מהשרפה יחליף הסמ"ך בשי"ן ולא ראינו מהמשקל על הבניין הכבד הדגוש, כי אם לגנאי כמו: שרשך

מסעף פארה. והנה הטעם שיכנסו אנשים בבית לראות מי מת בדבר, או שנפל הבית עליהם שתרעש הארץ כאשר הזכרתי, וכן אחריו והכה הבית הגדול והנה יבוא דוד אחד מהאנשים שהיו בבית להוציא המתים מהבית לקברים ולשאת משם החי, וכאשר יכיר האיש קרובו וישאנו ויאמר לאשר בירכתי הבית העוד יש שם עצמים ישיב תשובה לומר הס, אל תגיד זאת ולא תשמע קולך פן ירך לב השומעים ואין אחד מהם מצדיק שם שמים, להזכיר השם הנכבד.

פסוק יא

כי, מצוה - גוזר, כמו: כי הוא צוה ונבראו.
רסיסים - מדרך הענין שברים יותר מבקיעים. ורבי משה הכהן אמר: כי רסיסי לילה גשם דק, ודע כי הגשם שהוא גוף גם כן האויר שהוא הרוח, גוף הוא והוא דק מאד. ויש אומרים: כי הטעם הבית הגדול, השר ואנשיו.

פסוק יב

הירוצון - רוכבי סוסים בסלע.
אם יחרוש - החורש הסלע בבקרים, הטעם כי תשנו במנהג.
כי הפכתם - המשפט שהוא מתוק לרוש ושוה הוא בוי"ו או באל"ף.

פסוק יג

השמחים ללא דבר - שיקום קרנים לנגח בהם.

פסוק יד

כי, ולחצו אתכם - ואף כי שתנגחו אותם כאשר חשבתם ואמרתם: הלא בחזקנו לקחנו לנו קרנים - לנגח בהם, והנה הדבר הפוך כאשר האויבים ילחצו אתכם.

פרק ז

פסוק א

כה - אמר רבי משה: כי יוצר כמו חבור, וכמוהו לפי דעתו יוצר עמל עלי חוק. והנכון: שהוא כמשמעו.
וגובי - תרגום ארבה.
והנה - ראה שהשם היה יוצר ארבה.
הלקש - העשב העולה ברדת המלקוש והנה לקש נגזז לצורך בהמות המלך, קודם עלות הקנה.

פסוק ב
והיה אם כלה - זה הארבה לאכל את עשב הארץ, נמות ברעב. וטעם כלה בעבור גזי, כדרך ירד כמטר על גז שהוא לשון גזיזה.
ה' סלח נא - עתה לעון יעקב.
ומלת יקום – מהפעלים העומדים בעצמם, ולא מן היוצאים על אחר. והטעם: מי יעמד ומי יוכל לקום מפני הצרה הזאת ומי ישרת בעבור אחר, וככה הוא מי יקום כי קטן הוא, מסבול זאת הרעה.

פסוק ג
נחם - פועל עבר, על כן החי"ת פתוחה והוא מבנין נפעל.

פסוק ד
כה, באש - כמשמעו. לדין את העולם באש, כדרך כי באש ה' נשפט או שיחזק החום, כאילו הוא שורף באש ולא ירד מלקוש.
ואכלה את החלק - חלקת השדה וזהו שם המין, כמו: ויהי לי שור וחמור.

פסוק ה
ואומר - כל זה היה במראות הנבואה.

פסוק ו
נחם - הטעם ששמע השם תחנתי פעמים.

פסוק ז
כה, אנך - אין ריע לו ובלשון ישמעאל עופרת. והטעם: כי אשים חומת עופרת בקרב עמי ולא אעבר לו לראותו דרך משל. ויש אומרים: כי עבור, כמו: ותפארתו עבור על פשע:

פסוק ט
ונשמו במות ישחק - במות ישראל ואדום.

פסוק י
וישלח, כהן בית אל - כהן הבעל היה.
בקרב - בגלוי ידבר ולא יוכלו אנשי הארץ להכיל, לסבול והנה אם תמיתהו ושמחו הכל.

פסוק יא
כי - אע"פ שלא מצינו כתוב כי ירבעם מת בחרב, ידענו כי דבר השם אמת הוא, או הנביא אמר: בית ירבעם וכזב אמר אמציה, בעבור שיחרה אף המלך עליו להמיתו, והנה ירבעם שתק ולא השיב תשובה לאמציה.

פסוק יב
ויאמר לך ברח לך אל ארץ יהודה - כי המלך ירבעם יהרוג אותך.
וטעם ואכל שם לחם – שהיו נביאי ישראל מתנבאים, בעבור פת לחם.

פסוק יג
ובית אל - הנה לאות כי יהוא היה מבית אל, כי הוא בית מלכותו ומקדשו, כי הטעם כפול. ויפת השתבש, בעבור שנמשח יהוא ברמות גלעד והנה אמציהו ויורם נלחמו עם חזאל ברמות גלעד והארמיים הכו יורם, שהיה שומר הוא וכל ישראל ברמות גלעד, כי כך כתוב שב יורם אל יזרעאל בית מלכותו להתרפא והניח כל השרים ברמות גלעד, להיותם שומרים ועמהם היה יהוא בן נמשי, וכאשר משחהו שם נער הנביא ונדע הדבר לשרי יורם שהיו שומרים, אז קשרו כולם עם יהוא, על כן לא יכלו שני המלכים לעמוד לפני יהוא.

פסוק יד
ויען - אמר רבי משה הפרסי: לא הייתי נביא השם ולא בן נביא כי שומר בקר או חורש בבקר הייתי ובעבור שהזכיר מאחרי הצאן יורה כי היה רועה כאשר הזכיר בנוקדים.

פסוק טו
ויקחני - מוכרח הייתי. ועוד פירש טעם אחר: בעבור שאמר לו: ואכול שם לחם, אמר לו: אינני כמו נביאי השקר המתנבאים בעבור לחם ולא בן נביא שקר, כי אין לי צורך ללחם כי בוקר אנכי.
ומלת בולס – אין לה חבר ובלשון ישמעאל כמו מיבש ושקמים פרי דומה לתאנים ואיננו במקומות האלה, ובלשון ישמעאל גמין גם שקם והנה לא התנבאתי בעבור צורך ואיך אניח דברי השם שציוני להתנבא, ואשמע אליך שתאמר לא תנבא?!

פסוק טז
תטיף - כמו מדבר ברמז. וכמוהו: והיה מטיף לעם הזה.

פסוק יז
לכן, בחבל - יחלקוה אויביו, ונבואתי תקום עליך ועל ישראל.

פרק ח

פסוק א
כה, כלוב - סל.
קיץ - פרי הקיץ על קיצך ועל קצירך.

פסוק ב
ויאמר - הכל בדרך מראות הנבואה כאשר אומר לירמיהו: מה אתה רואה ואמר מקל שקד וענה: כי שוקד אני - שוקד לא אזוז ולא אסור עד עשיתי את דברי, והנה כאשר הפרי לא יבא כי אם בקצו כך בא הקץ, לא אוסיף עוד עבור זה הקץ. ויפת אמר: עבור על עונו.

פסוק ג
והיללו, רב הפגר - החללים.
בכל מקום השליך הס - שלא ירך לב השומעים.

פסוק ד
שמעו, השואפים - כמו: שאפני אנוש, שאפה רוח.
ולשבית - להשבית, כמו: לשמיד ונפתח הלמ"ד, להורות על הה"א וטעם להשבית להכריתם.

פסוק ה
לאמר - על אוצרי הבר ידבר, אולי תבוא שנת רעב כאשר יעבור זה החדש ולא ירד מטר, אז נמכור הבר ביוקר ויקטינו האיפה שימודו בה הבר, ויגדלו השקל לקחת יותר, והם דברי מרמה באבן ובמאזנים.

פסוק ו
לקנות - הדלים בצערם מוכרים נפשם בכסף לקנות בר ואפילו בעבור דבר קל כמו נעלים, מרוב הדחק.
ומפל בר נשביר - הנופל מהכברה נמכור.

פסוק ז
נשבע, בגאון יעקב - הוא השם הנכבד שלא ידעו גוי, רק יעקב. ויפת אמר: על הארון גאון עזכם, ויתן לשבי עזו.

פסוק ח
העל, ועלתה כאר - חסר יו"ד כאילו כתוב כיאור והעד שהוא כופל זה הפסוק בסוף הפרק ושם כתוב עלתה כיאור כולה והטעם ראויה היא הארץ שתרגז ותטבע, כי היא על המים וכן כתוב: לרוקע הארץ על המים.

פסוק ט
והיה - אשנה המנהג לבוא השמש בחצי היום, כדרך: וקדר עליהם היום.

פסוק י
והפכתי ושמתיה - הטעם הארץ כי כל יושביה יתאבלו כאבל אב על בן יחיד.
ואחריתה כיום מר - שלא נראה כמוהו.

פסוק יא
הנה, והשלחתי - כמו: משליח בך, בעבור שאמר אמציה לא תטיף התנבא, כי ימותו הנביאים.

פסוק יב
ונעו - מים סוף שהוא דרומי לארץ ישראל עד הים הגדול מבוא השמש, ישוטטו ישראל.

פסוק יג
ביום - הטעם כאשר לא ימצאו דבר ה' תבכינה הבתולות ואפילו היפות, עד שלא יועיל להם היופי שלהם כי יתגנו מרוב הצער, גם הבחורים כי השם סר מעליהם כמו שאול שלא ענהו השם, גם באורים גם בחלומות גם בנביאים.

פסוק יד
הנשבעים - ואשר יפחדו ממנו כן יהיה, ונפלו ולא יקומו עוד.

פרק ט

פסוק א
ראיתי - במראות הנבואה ראה כבוד השם נצב על המזבח וצוה לאחד מן המלאכים: הך כפתור פתח בית ה' כי כן המנהג לשום כפתור למעלה מן הפתח והוא כעין תפוח, אשר יסמכו עליו הספים.
ובצעם - כמו ופצעם מטעם המקום, כי יפצעו כל אנשי הבית הם הכהנים.
ואחריתם - בניהם, כמו: ולא לאחריתו.

פסוק ב
אם יחתרו בשאול - למטה וכתוב ערום שאול נגדו.
בראש הכרמל - יערו וכרמלו ואם בקרקע הים ישכנו נחש, והוא דג גדול דומה לנחש, וכתוב: נחש בריח, נחש עקלתון.

פסוק ג
ואם - כל זה דיבר הנביא להפחיד מי שאין לו לב להבין גבורת השם.

פסוק ד
ושמתי עיני - פירוש לראותו והנה נכון הוא לטובה גם לרעה.

פסוק ה
ואדני - הטעם שיגזור גזירה עליה.
ותמוג - הפך תולדתה כי היא יבישה.
ואבלו כל יושבי בה - כדור המבול.
ועלתה – וטעם ועלתה כיאור - שיעלה בתמוז.

פסוק ו
הבונה - הטעם להזכיר זה, כי הוא ברא הארץ וכל יושביה ואנה יוכלו להסתר ולברוח מפניו, והנה בכל הארץ יגע ומיד תמוג ואף כי חלק מאלפי אלפים הם בני אדם היושבים בה. ושב ואמר: כי הארץ לא תעמוד כי אם בכח שמים, והמעלות הם גלגלי הרוח והקור והאש, כי הם כולם גלגלים זה למעלה מזה, והנה אלה בין הארץ ובין השמים.
ואגדתו - הם החיים.
על ארץ יסדה - שהם כאגודות והזכיר פעם אחרת: הקורא למי הים, לצורך החיים להוריד מטר. והטעם: כי אני הכינותי לבני האדם כל צרכם והנה איטיב להם - אם ישמעו בקולי, ואם מרדו בי - לא ימלטו כי הכל בידי.

פסוק ז
הלא - אמר יפת: נשי הכושים הפקר ואין איש יודע מי אביו ואתם בני אב אחד הייתם אינכם כמו הפלשתים מכפתור וארם מקיר שנתערבו. ויתכן: כי טעם הלא את ישראל העליתי הנה כבר ידוע כי אני אביכם. וכן אמר משה: הלא הוא אביך קנך.
ומ"ם מארץ – ישרת בעבור אחרת וככה הוא, העליתיך ממצרים ומפלשתים ומכפתור וארם מקיר.

פסוק ח
הנה - מי גרם לכם להיותכם כבני כושיים שלא תדעוני? המלכים שלכם, כי כל מלכי ישראל עשו הרע, על כן אשמיד ממלכת ישראל ולא יהיה עליהם מלך עוד בגלות שומרון והשבטים ביד מלך אשור.

פסוק ט
והניעותי בכל הגוים - שגלו בחלח וחבור וערי מדי.
וטעם לא יפול צרור ארצה – כאשר אמר: כי לא ישמיד בית יעקב רק מקצתו לבדו. ויפת אמר: כל ממלכות הארץ ישמיד רק ישראל לבדו ישאר. ופירוש סוכת דוד – על חזקיהו שנמלט מיד סנחריב ויצא שמו עד למרחוק, וכן כתוב:

פסוק י
בחרב - כאשר יפול מה שאיננו דגן מהכברה שאין בו תועלת, ככה יאבדו רשעי ישראל שהם אומרים בעבור רשעם לא תקריב הרעה לבוא. ורבי ישועה אמר: כי בעדינו כמו אלינו.

פסוק יא
ביום - יום יאמר על העת.

פסוק יב
למען - זה הפסוק הפוך הוא וככה פירושו למען יירשו ישראל את שארית אדום, וכל הגוים אחרי מות סנחריב ואם על המשיח ברור הדבר הוא.

פסוק יג
הנה - עתה יספר שובע הארץ.
תתמוגגנה - בחלב דרך קצרה.

פסוק טו
ונטעתים - ואני אנטעם על אדמתם כעץ שלא יזוז ממקומו, וככה: תביאמו ותטעמו וככה אשתלנו. נשלם ספר עמוס.